

Dag van verbinding

Een terugblik op de lio-dag in Het Scheepvaartmuseum

Op de zes universitaire lerarenopleidingen is het al meer dan tien jaar een goed gebruik om alle studenten geschiedenis en kunstgeschiedenis samen te brengen op een landelijke studiedag voor eerstegraads leraren in opleiding, de zogeheten lio-dag. Dit jaar vond die plaats in Het Scheepvaartmuseum in Amsterdam.

Doel van de lio-dag is dat studenten en vakdidactici van de verschillende universiteiten elkaar ontmoeten en met en van elkaar leren over het geschiedenisonderwijs van nu en in de toekomst. Dit gebeurt aan de hand van een plenaire lezing over een historisch relevant onderwerp voor het voortgezet onderwijs. Ook zijn er workshops over zeer uiteenlopende vakdidactische thema's.

Rol van water

In de zaal de Kamer van De Ruyter – met prachtig uitzicht op de replica van het VOC-schip – verzorgde Jeroen van der Vliet, senior conservator van Het Scheepvaartmuseum, de openingslezing. Hij ging aan de hand van het ontwerp en de objecten uit de nieuwe vaste presentatie *Republiek aan Zee* in op de rol van het water in de geschiedenis van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in de zeventiende en achttiende eeuw. Hij schetste hoe Nederland als maritieme natie is gevormd.

De studenten konden daarna een keuze maken uit elf verschillende workshops in twee rondes. Ze verspreidden zich door zalen met aansprekende namen als Het Vooronder of de Kamer van

Van Heemskerck. Vakdidactici van elke universiteit verzorgden workshops over een relevant vakdidactisch thema. Bjorn Wansink, vakdidacticus geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, gaf een workshop over het bespreekbaar maken van terrorisme in de klas. Hij liet de studenten kennis maken met *Ter Info*, een mobiel kennisplatform gericht op het vergroten van de maatschappelijke weerbaarheid tegen terrorisme in het primair en voortgezet onderwijs.

Favoriet object

Harry Havekes, vakdidacticus geschiedenis en kunstgeschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen (RU Nijmegen), nam studenten mee het museum in en liet hen met een aantal werkvormen actief (kunst)historisch kijken en denken. Deze werkvormen kunnen in elk museum toegepast worden en vragen bovendien een niet al te grote voorbereidingsactiviteit. Zo kunnen docenten hun leerlingen aan de hand van een kaartje met een kenmerkend aspect erop een object laten kiezen dat hierbij past. Of hij laat de leerlingen op hun telefoon een foto zoeken rond een bepaald thema. Vervolgens leggen zij aan een klasgenoot uit waarom ze deze foto hebben gekozen, ►

Janneke Riksen (VU) en **Hanneke Tuithof** (UU) zijn vakdidactici, verbonden aan een universitaire lerarenopleiding. Tevens zijn ze respectievelijk voorzitter en secretaris van de commissie lerarenopleidingen van de VGN.

Uitzicht vanuit de Kamer van De Ruyter.
Foto: Pauline Veen.

Lio's tijdens een van de workshops. Foto: Janneke Riksen.

waarna ze door de zalen lopen en (samen) een object kiezen dat goed bij de gekozen foto past. Het kan natuurlijk ook andersom: aan de hand van een object uit de museumzaal zoeken de leerlingen dan een bijpassende foto op hun telefoon. Bij de werkvorm Welk Werk Weg moet gekozen worden wat naar het depot moet. De leerlingen moeten de conservator een advies geven over welk werk weg moet en waarom juist dát werk? Als laatste werkvorm om actief (kunst)historisch kijken te bevorderen, gaf Harry Havekes de opdracht een aansprekend object uit de zaal te kiezen. Er werden tweetallen gevormd, waarbij de een het werk niet mag zien en met de rug naar het object toe staat, terwijl de ander zijn favoriete object beschrijft. Vervolgens draait de eerste zich om en probeert het juiste object aan te wijzen.

Vakdidactische vragen

De auteurs van dit artikel gaven beiden zelf ook workshops. Hanneke Tuithof gaf een workshop over de nieuwe syllabus voor het examen havo-vwo. Als voormalig voorzitter van de syllabuscommissie gaf zij al vaker workshops aan ervaren docenten over dit onderwerp. Secties moeten dit voorjaar een nieuwe PTA maken en zij wilde nu de studenten hier ook over na laten denken. Na iets verteld te hebben over hoe een nieuwe syllabus tot stand komt en wat de uitgangspunten/kaders waren, bespraken de studenten in hoeverre de kenmerkende aspecten in de nieuwe contexten voorkomen. Daarna maakten ze een klad-PTA. Voor Tuithof is het interessant te zien dat deze docenten in opleiding anders reageren dan ervaren docenten. Er waren veel inhoudelijke en vakdidactische vragen en er was minder kennis over de opbouw van een examenprogramma en een PTA. Ze gaat de syllabus weer op een andere manier bekijken door de vragen van deze studenten.

In de workshop van Janneke Riksen draaide alles om het vertellen van verhalen in de geschiedenisles. Geschiedenis en het vertellen van verhalen horen bij elkaar. Eerst werd er ingegaan op de

vraag waaróm het zo belangrijk is om in de geschiedenisles met verhalen bezig te zijn en welke verhalen voor welke leeftijd geschikt zijn. Daarna werd aan de hand van het boek *Selma. Aan Hitler ontsnapt, gevangene van Mao* (2016) van Carolijn Visser lesmateriaal toegelicht om te laten zien hoe docenten en leerlingen met het vertellen van verhalen kunnen werken (zie ook elders in deze *Kleio*).

Vervolgens kwamen de werkvormen Playreading en het werken met Vertelkaarten aan bod. Studenten hebben vaak het idee dat zij nog niet ervaren genoeg zijn om uitgebreid een verhaal te vertellen of durven dit nog niet goed aan. Door werkvormen gericht op leerlingen aan te bieden die het vertellen geleidelijk uitbreiden, voelen studenten zich prettiger en vaak ook zelfverzekerder om voor de klas verhalen te vertellen. Ook laten ze zien hoe je door persoonlijke verhalen het verleden dichterbij leerlingen kunt brengen.

Rondleiding over rondleiden

Jelle de Vrijer is vakdidacticus kunstgeschiedenis aan de lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam (ILO-UvA) én rondleider bij Het Scheepvaartmuseum. Tijdens de lio-dag gaf hij een soort *meta*-rondleiding, een rondleiding die ging over hoe het museum leerlingen rondleidt. 'Bij een onderwijsrondleiding in een museum dien je een goede balans te zoeken tussen flexibiliteit – ingaan op interesse en vragen vanuit de leerlingen – en het bewaken van een rode draad,' aldus De Vrijer.

Op basis van wat de studenten graag wilden weten over rondleiden demonstreerde hij een stukje rondleiding en bespraken dit daarna in de groep. De studenten kregen vervolgens de opdracht om

Websites

- Voor een programmaoverzicht van de educatieve dienst van Het Scheepvaartmuseum, zie hun website via tiny.cc/K5Lio.
- Voor meer informatie over de tentoonstelling over hoe Nederland als maritieme natie is gevormd, zie: tiny.cc/K5Lio1.
- Meer over het mobiele kennisplatform *Ter Info* is te vinden op ter-info.nl/home.
- Over de workshop over de nieuwe syllabus voor het examen havo-vwo, zie tiny.cc/K5Lio2.
- Hoe een goede rondleiding te geven? Zie tiny.cc/K5Lio3.
- Meer over de workshop 'Standbeeldgebondenheid', zie tiny.cc/K5Lio4.
- De materialen voor de workshop 'Werkvormen voor historisch denken' van Marcel van Riessen staan op www.vgnkleio.nl.

zelf een werkvorm te verzinnen naar aanleiding van de tentoonstelling *Sea of Tranquility*. In korte tijd kwamen er verrassend goede dingen uit.

Historisch denken

De workshop ‘Werkvormen voor historisch denken’ werd gegeven door vakdidacticus geschiedenis van de UvA, Marcel van Riessen. De werkmaterialen bij deze opdracht zijn via de site van de VGN te downloaden. In de workshop kwamen meerdere werkvormen langs. Marcel van Riessen licht toe: ‘Iedereen krijgt een vel met zes belangrijke historische personen, in dit geval uit de tijd van ontdekkers en hervormers. Elk persoon is verbonden aan een kenmerkend aspect. De vraag is welk persoon de meeste kenmerkende aspecten uit deze periode heeft. De kenmerken staan op een spiekbriefje. Als inzet hebben we gesteld dat er een tv-documentaire komt over de tijd van ontdekkers en hervormers. De opdrachtgever wil die ophangen aan één historisch persoon. Jullie zitten in de commissie die adviseert wie het best gekozen kan worden. Je moet je kandidaat straks “pitchen”.’

Door het competitie-element – wie heeft de meest overtuigende pitch? – gingen de studenten geconcentreerd aan de slag, versterkt door tijdsdruk: over zoveel minuten moet je voor de groep je verhaal doen, er is dus geen minuut te verliezen. Vier van de zes historische personen werden gekozen, de meningen waren dus aardig verdeeld.

Wat in deze werkvorm gevraagd wordt van leerlingen, is het wegen van de betekenis van historische personen en het stoeien met directe en indirecte oorzaken. Je wordt uitgedaagd te redeneren met kennis op een wat conceptueler niveau dan dat van concrete gebeurtenissen. Je moet oog hebben voor de grote lijnen en dwarsverbanden tussen historische verschijnselen en ontwikkelingen. Dit maakt het leerzaam en levendig.

Student Klaas Veenstra van de Vrije Universiteit van Amsterdam volgde de workshop van Marcel

van Riessen, en zei hierover: ‘Van Riessen lichtte een aantal werkvormen toe die de studenten kunnen gebruiken om historisch denken bij leerlingen te oefenen en te ondersteunen. De rode draad hierbij was steeds om het denken van leerlingen zichtbaar te maken. Er is aandacht voor de talige kant van geschiedenis, deconstrueren en construeren, en dat dan het liefst allemaal kort en krachtig, zodat de leeractiviteiten makkelijk binnen de duur van een gewone les zijn in te passen.’

Fout verleden

Albert Logtenberg en Elise Storck, vakdidactici aan de Universiteit Leiden, gingen in de workshop ‘Standbeeldgebondenheid: objecten in de klas’ in op standbeelden en andere gevoelige objecten die met enige regelmaat opduiken in de media en ons herinneren aan een ‘fout’ verleden. Sommige musea maken gebruik van de controversen, andere proberen deze uit de weg te gaan. In de workshop werd ingegaan op de vraag hoe de studenten daar als docent geschiedenis/ckv mee om zouden gaan in de klas. Zo lieten zij de studenten werken met een tool (‘perspectievenweb’) waarmee ze leerlingen op een prikkelende manier uitnodigen om genuanceerder te denken dan de zwart-witreacties in de media.

Student Jelle Kokx gaf een voorbeeld uit deze workshop. Aan de hand van een foto van een beklad standbeeld van Jan Pieterszoon Coen in Hoorn werd gevraagd te bedenken hoe je afbeelden en objecten in de les kan inzetten. De nuance kwam vooral uit de interactie met de toekomstige docenten kunstgeschiedenis, aangezien zij vanuit hun vak een andere relatie hebben met beeldmateriaal dan de meeste historici. Juist dit was zo sterk aan de lio-dag. Wij historici lieten het toe om van ons eiland af te varen en open te staan voor visies vanuit een verwante – maar ook zeer verschillende – discipline. Dit is hoe het geschiedenisonderwijs zich breed georiënteerd kan ontwikkelen. ■

Lio's bijeen in de
Kamer van De Ruyter.
Foto: Pauline Veen.

